COLOCVIU STRATEGIC

Nr. 04
Aprilie 2015

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

PROVINCIA AUTONOMĂ A KOSOVO ŞI METOHIEI ŞI BOSNIA ŞI HERȚEGOVINA. EVOLUȚII ÎN PLAN ECONOMICO-MILITAR

Cristina BOGZEANU

Lucrarea de față îşi are originea într-un studiu mai amplu asupra evoluțiilor economico-militare ale statelor din regiunea Balcanilor de Vest: „Balcanii de Vest: studiu militaro-economic”, elaborat în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, în cursul anului 2014. Prezentul articol constituie o analiză pe coordonate economice şi militare a doi dintre cei mai instabili actori din regiunea Balcanilor de Vest – Provincia Autonomă a Kosovo şi Metohiei şi a Bosniei şi Herțegovinei –, surprinşi în perioada de impact a crizei economice şi financiare mondiale şi revenire după aceasta. Ipoteza constă în faptul că, deşi aceştia sunt înscrişi pe calea integrării euroatlantice, instabilitatea caracteristică, menținerea unor relații tensionate, precum şi impactul crizei economice şi financiare mondiale au o influență considerabilă asupra vieții economico-miliatare a acestora.

1. Cadrul de analiză

Şirul de confruntări armate care au dus la disoluția Iugoslaviei, precum şi implicarea actorilor externi (NATO, în special în conflictul din Kosovo) au avut consecințe majore în termeni economici şi militari. Economiile noilor state formate au suferit pierderi în urma conflictelor, dar şi a repercusiunilor embargourilor economice impuse nu doar de statele vecine, ci de întreaga comunitate internațională. Dezintegrarea Iugoslaviei a atras dezintegrarea legăturilor economice şi comerciale, precum şi o recesiune economică profundă şi, implicit, întârzierea reformelor necesare.

Restructurarea economică s-a constituit într-un proces de lungă durată, performanțele statelor vest-balcanice nefiind foarte înalte nici în momentul prezent.

Mai mult, statele vest-balcanice au fost şi continuă încă să fie reprezentate drept un spațiu al instabilității şi impredictibilității în ceea ce priveşte dinamica securității, ceea ce s-a repercutat în planul investițiilor străine directe, necesare reconstrucției economice post-conflict şi tranziției la economia de piață.

Actorii din spațiul Balcanilor de Vest sunt, în prezent, înscrişi pe calea integrării euroatlantice, ceea ce echivalează şi cu parcurgerea unui program de modernizare şi transformare a forțelor armate.

Din perspectiva evoluției către integrarea euroatlantică, țările vest-balcanice pot fi grupate în trei categorii majore:

a) state incluse în structurile euroatlantice (Slovenia, Croația, Albania);

b) state relativ avansate în ceea ce priveşte integrarea euroatlantică (Serbia, Muntenegru şi FYROM);

b) state cu evoluție dificilă (Bosnia-Herțegovina şi Kosovo).

Evoluția acestora din urmă către integrarea euroatlantică se dovedeşte a fi mai lentă decât în statele precedente, din cauza unui grad crescut de instabilitate, a dependenței considerabile de prezența internațională pentru menținerea stabilității şi securității interne, a dificultăților întâmpinate în

implementarea reformelor necesare în acest sens etc. Sunt actori a căror aderare la organizaţiile euroatlantice nu se conturează a fi posibilă decât pe termen lung şi foarte lung.

2. Provincia Autonomă a Kosovo şi Metohiei

Kosovo şi-a declarat independenţa faţă de Serbia în februarie 2008, fapt considerat ilegitim de către autorităţile de la Belgrad. Deşi Decizia Curţii Internaţionale de Justiţie (2010) este favorabilă kosovarilor, iar SUA şi UE au susţinut independenţa provinciei, 5 state membre ale UE continuă să refuze să recunoască Kosovo ca stat independent până când Serbia însăşi nu va face acest lucru (Cipru, Grecia, România, Slovacia şi Spania). Proiectul comun al integrării europene a determinat Belgradul şi Priştina să facă progrese către normalizarea relaţiilor dintre ele. Serbia recunoaşte dreptul republicii de a guverna respectivul teritoriu, dar aceasta continuă să definească Kosovo drept Provincia Autonomă a Kosovo şi Metohiei. Practic, statutul provinciei pe arena internaţională nu a fost încă definitivat. Mai mult, Kosovo nu este membru în ONU şi aceasta nu doar datorită opoziţiei Rusiei în Consiliul de Securitate, ci şi pentru că, la nivel mondial, încă sunt 85 de state care nu au recunoscut actul de independenţă al acestuia.

Relevant este şi faptul că acesta se află sub supraveghere internaţională încă de la deescaladarea conflictului din 1999, iniţial, de către Biroul Civil Internaţional (International Civil Office) şi, ulterior, prin EULEX.

Din punct de vedere economic, Kosovo constituie cea mai săracă parte din fosta Iugoslavie[1]. Din perspectiva securităţii, depinde într-o măsură considerabilă de contribuţia actorilor externi, securitatea internă a provinciei continuând să fie asigurată prin KFOR. De asemenea, una dintre principalele misiuni ale KFOR este sprijinul dezvoltării Forţei de Securitate a Kosovo (KSF).

KSF are un efectiv de 2.500 şi o rezervă de 800, formată oficial în ianuarie 2009, ca organizaţie non-militară, cu responsabilităţi în răspunsul la crize, protecţie civilă şi distrugerea muniţiei explozive (EOD – Explozive Ordnance Disposal). KSF deţine doar arme şi vehicule uşoare. KSF este considerat „germenele” din care se vor dezvolta forţele armate kosovare, însă, până în prezent, KSF nu are definitivat nici cadrul instituţional, nici pe cel legal şi nici pe cel finaciar pentru a dobândi acest statut.

Notabilă este scăderea efectivului KFOR de la 60.000, în iunie 1999, la 4.882, la 1 decembrie 2013, ce poate fi considerată un indicator al stabilizării securităţii acestuia, precum şi al creşterii capacităţii locale de gestionare a evoluţiilor în acest plan. Într-o altă ordine de idei, Pe de altă parte, reducerea prezenţei NATO în provincie se poate adauga şirului de riscuri la adresa securităţii regionale, având în vedere că există încă tensiuni sociale care pot escalada către un conflict violent[2].

De asemenea, Kosovo nu are încă un minister al apărării, crearea acestuia fiind un obiectiv pe care guvernarea kosovară şi-a propus să îl atingă până în 2019, alături de constituirea unor Forţe Armate conform standardelor NATO[3]. Din cauza bugetului militar extrem de redus, achiziţiile militare sunt aproape inexistente, kosovarii bazându-se preponderent pe donaţii externe.

Având în vedere că ciocnirile violente dintre kosovarii albanezi şi cei sârbi, mai ales la graniţa dintre cele două părţi ale provinciei, nu constituie evenimente rar întâlnite[4], prezenţa KFOR este încă necesară pentru menţinerea securităţii.

---

[1] Conform datelor furnizate de IHS Jane's Defence Budgets, consultat la 12 octombrie 2014, Kosovo are o suprafaţă de 10.887 de km^2 şi o populaţie de 1.859.203 locuitori, provincia are cei mai săraci cetăţeni din Europa, cu un PIB anual per capita de 7.600 de dolari (în 2013).

[2] Janusz Bugajski, *Return of the Balkans: Challenges to European Integration and US Disengagement*, US Army War College Press, Carlisle, May 2013, p. 131.

[3] Fatos Bytyci, „Kosovo to create a national army of 5.000 soldies", Reuters, 4 March 2014, URL: http://uk.reuters.com/article/2014/03/04/uk-kosovo-army-idUKBREA231E620140304, accesat la 10 mai 2014.

[4] Pentru detalii, a se vedea Janusz Bugajski, *op. cit.*, pp. 21-26.

CS III dr. Cristina BOGZEANU îşi derulează activitatea în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, din Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", Bucureşti.

3. Bosnia şi Herțegovina

În 1995, Bosnia şi Herțegovina (BiH) avea două forțe armate, una aparținând Federației Bosnia şi Herțegovina (FBiH) şi una Republicii Srpska (RS), însă diviziunile etnice dintre acestea erau atât de pronunțate, încât se putea vorbi, la acea dată, mai curând despre trei forțe armate, una bosniacă, una croată (în cadrul FBiH) şi una sârbă (în cadrul RS). În consecință, la acel moment, nu exista un control centralizat asupra celor două forțe militare

Această caracteristică a BiH crea premisele ca o eventuală criză în plan politic sau social să se reflecte şi în plan militar, sporind riscul ca statul să devină scena unei veritable crize politico-militare. Pe de altă parte, acest risc a fost redus doar parțial având în vedere că, o evaluare a Forțelor Terestre BiH, realizată de IHS Jane's şi actualizată la 21 octombrie 2013, menționa că „din cauza menținerii diviziunilor politice şi etnice dintre sârbi, pe de o parte, şi bosniaci şi croați, de cealaltă, face imposibil ca trupele sârbe să fie staționate în afara RS, iar cele croate şi bosniace în interiorul RS".

De la finalul războiului din BiH, SFOR, misiunea NATO în BiH, a sprijinit reforma sectorului militar, astfel încât, la finele acestei misiuni (2004), a fost constituită o unică structură de comandă şi control a forțelor armate ale BiH şi au fost dezvoltate o doctrină şi standarde de instrucție şi echipament întrunit, compatibile cu standardele NATO. În 2006, BiH a devenit parte a PfP.

La modul general, forțele armate actuale ale BiH sunt caracterizate ca fiind „un amalgam instabil de trupe din cele trei entități foste combatante (…), având capabilități prea reduse pentru a putea susține operații de luptă"[5]. În plus, evaluările referitoare la nivelul general de stabilitate al țării continuă să plaseze BiH într-o zonă de alertă considerabilă, aceasta fiind unul dintre cele mai instabile state din regiune.

Cu toate acestea, progresele înregistrate de Sarajevo sunt notabile. În ciuda prezervării într-o bună măsură a caracterului instabil al statului din multiple perspective, progresul este apreciat a fi „remarcabil, dat fiind că ilustrează posibilitatea ca statele afectate de conflict să progreseze şi să îşi depăşească provocările"[6]. La baza acestei aprecieri stă evoluția notabilă a BiH în Indexul Statelor Eşuate/Fragile din 2005 până în prezent, aceasta coborând 51 de locuri. Similar cazului Kosovo, prezența militară externă în BiH a scăzut treptat în aceeaşi perioada.

Din 2008, BiH este angajată în Dialogul intensificat cu NATO în ceea ce priveşte aspirațiile acesteia de integrare şi reformele aferente, iar, în 2010, Aliații au oferit oficial acestui stat MAP, sub condiția ca BiH să soluționeze şi problema proprietății imobile din sectorul apărării.

Similar întregii regiuni, reforma în domeniul apărării a fost realizată, condusă şi supravegheată de NATO şi continuă să constituie partea centrală a cooperării cu aceasta, prioritatea cheie fiind reprezentată de „stabilirea unor structuri de apărare ale căror cheltuieli să poată fi posibile şi sustenabile, care să reflecte nevoile de securitate ale țării şi capabile să furnizeze capabilități militare utilizabile şi interoperabile cu cele ale Alianței".

Per ansamblu, BiH poate fi considerată a avea armamentul şi echipamentul necesar îndeplinirii obiectivelor fundamentale ale Forțelor sale Armate, însă, marea parte a acestuia este perimat şi din ce în ce mai mult imposibil de utilizat. În contextul în care evoluția bugetului pentru apărare nu este de aşteptat a se îmbunătăți pe termen scurt, acest aspect va rămâne, probabil, pentru mult timp unul problematic pentru BiH. Mai mult, „depozitarea în condiții de siguranță şi menținerea armelor, minelor şi dispozitivelor explozive, precum şi a locațiilor ce nu pot fi utilizate presupun, de asemenea, cheltuieli".

BiH este plasată de Transparency International în categoria statelor cu risc foarte mare de corupție în sectorul apărării[7]. Lipsa mecanismelor de supraveghere şi a transparenței în plan decizional sunt aspecte constante în domeniul politic, financiar, de resurse umane şi achiziții în sectorul de apărare.

Progresele în planul reformei sistemului de

apărare includ abolirea conscripției în 2006 şi crearea bazelor pentru formarea unei armate profesioniste, forțele bosniace fiind, în prezent, capabile să contribuie la misiuni internaționale, în special de menținere a păcii. De exemplu, BiH a desfăşurat forțe în Afganistan şi Irak. De asemenea, au fost deja operaționalizate o companie de infanterie, un pluton de poliție militară şi unul de detectare a dispozitivelor explozive (EOD), care pot fi desfăşurate.

Efectele crizei economice şi financiare mondiale sunt reflectate şi în evoluția bugetului pentru apărare al BiH care, după o perioadă de majorare, datorată creşterii economice per ansamblu a țării, a cunoscut fluctuații notabile în anii 2010-2014, deşi procentul din PIB investit în apărare a rămas relativ constant.

BiH a beneficiat de donații de echipamente militare din partea SUA şi, prin Programul de Finanțare Militară Externă, de echipamente militare în valoare de 4 milioane de dolari, în perioada 2012-2013. De asemenea, a solicitat, în cursul anului 2014, echipament în valoare de 4,5 milioane de dolari. Marea parte a acestor fonduri este menită să favorizeze adaptarea BiH la instituțiile europene şi euro-atlantice în domeniul apărării, însă, conform IHS Jane's, fondurile vor fi destinate instrucției şi echipării plutonului EOD. Decizia este mai mult decât justificată, având în vedere că în BiH se găsesc cele mai multe mine de teren din întreaga Europă[8].

Similar Serbiei, BiH are o istorie consistentă în materie de industrie a apărării, însă aceasta nu mai poate produce suficient pentru a exporta. Totuşi, companiile bosniace acoperă nevoile forțelor armate proprii în ceea ce priveşte muniția pentru arme uşoare, proiectile uşoare şi grenade.

[5] ***, The Military Balance 2014, The International Institute for Strategic Studies, Routledge Publishing House, London, 2014, p. 79.
[6] Laura Brisard, „A decade of recovery: Bosnia and the Balkans bounce back”, în ***, *Fragile States Index 2014*, URL: http://library .fundforpeace.org/library/cfsir1423-fragilestatesindex2014-06d.pdf, p. 38, accesat la 25 octombrie 2014.
[7] ***, Government Defence Anti-Corruption Index, Bosnia and Herzegovina, Report finished in July 2012, URL: http://government .defenceindex.org/sites/default/files/documents/GI-main-report.pdf, accesat la 12 decembrie 2014.
[8] Laura Brisard, *op. cit.*, p. 38.

CONCLUZII

- ***Kosovo se află în plin proces de construcție a capacității de auto-guvernare. Reducerea treptată a prezenței externe, în special în plan militar, poate constitui o dovadă a reducerii riscului de destabilizare regională.***
- ***BiH se confruntă cu problema unui buget pentru apărare redus, ce trebuie utilizat cu maximă eficiență în vederea modernizării forțelor armate, îndeplinirii standardelor stabilite de NATO şi favorizării interoperabilității cu Aliații.***
- ***Bugetele pentru apărare sunt în general reduse, continuând să aibă tendința de a scădea, sub impactul crizei economice şi financiare şi în contextul în care PIB-ul național al acestor state este în curs de descreştere.***

COLOCVIU STRATEGIC este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce prezintă principalele rezultate ale unor studii de cercetare, sintezele unor evenimente ştiințifice, opiniile şi punctele de vedere ale masteranzilor şi doctoranzilor, implicați în cercetarea ştiințifică din domeniul apărării şi securității.

COLOCVIU STRATEGIC
Supliment al revistei *Impact Strategic*
Redactor: dr. Mihai ZODIAN
e-ISSN 1842-8096, ISSN-L 1841-7396, 288/2016

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.49, Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Site: http://cssas.unap.ro